

KIRKENS HÅNDRÆKNING TIL HJEMVENDTE MISSIONÆRBØRN

– De praktiske implikationer af pilotprojektet
Hjemvendt – men ikke hjemme

Afdelingsleder, cand.psych.aut. & spec. i klinisk psykologi Maria Kofod Techow

Indledning

Når en familie sendes ud som missionærer, rykker kirken¹ ofte tæt sammen om familien og viser støtte gennem udsendelsesfest, forbøn og medleven. Det er i høj grad både nødvendigt og en stor støtte for de udsendte. Til gengæld er tilbagevenden til Danmark ofte mere afdæmpet fra kirkens side af mange grunde; familien er måske ikke længere ansat i organisationen, flyttet til anden landsdel eller til anden kirke. Tilbagevenden til hjemlandet beskrives både i litteraturen og af de hjemvendte familier som den sværeste tid, en tid der ofte strækker sig over flere år og kan indebære mistrivsel hos voksne såvel som børn (Pollock, Van Reken & Pollock 2017).

Den foregående artikel og denne artikel belyser på forskellig vis, hvordan missionærbørn og børn af andre udsendte kan hjælpes til trivsel og tilpasning, når de vender tilbage til Danmark. Den første artikel er en forskningsartikel, der gennemgår teorien bag og evalueringen af en nyudviklet gruppeintervention for

både missionærbørn og børn af andre udsendte.

I denne perspektivartikel fokuseres på, hvilke implikationer evalueringerne fra Third Culture Kids² pilotprojektet kan have for modtagerne af missionærbørn i det daglige, dvs. danske kristne fri- og efterskoler, kirker, menigheder, missionsorganisationer og børneklubber. Artiklen belyser både de særlige ressourcer, missionærbørnene bidrager med, og de udfordringer, de kan opleve ved tilbagevenden til et dansk kirkeliv. Artiklen giver anbefalinger til kirker og menigheder til konkret støtte i forhold til børnene. Sidst men ikke mindst linker artiklen også til nyudviklede handleplaner og undervisningsmateriale til brug i skoler, kirker, menigheder, børneklubber og lejre, designet ud fra erfaringer fra pilotprojektet med det formål at hjælpe missionærbørn til rette i Danmark.

Gateway til kirke og trofællesskaber

Familien vil som indgang til deres nye liv i Danmark befinde sig i mange gateways,³

hvor der er brug for at skabe forbindelsesled og forståelse mellem deres tidligere liv i udlandet og deres kommende liv i Danmark. Det kan handle om alt fra konkrete gateways som borgerservice, jobcenter, skoleverdenen og børnenes fritidsliv til de mere usynlige, men lige så betydningsfulde gateways som kulturel, værdimæssig og social forståelse. Det fordrer et stort overskud af den hjemvendte familie i en ofte stressende og kaotisk tilpasningsproces til det nye liv i Danmark. (Pollock, Van Reken & Pollock 2017). En gateway til det kristne fællesskab har særlig stor betydning for den hjemvendte missionærfamilie. (Techow 2016). Det er væsentligt, at de mennesker, der arbejder (frivilligt eller lønnet) i den kirkelige gateway, er bevidste om, hvordan de bedst muligt kan hjælpe familien og særligt børnene til at forstå, hvilken verden de er på vej ind i, og samtidig selv lære at forstå den verden, familien kommer fra. I den kirkelige gateway mødes børnene af fx lærere og pædagoger på kristne fri- og efterskoler, præster og sognemedhjælpere, medarbejdere i børne/junior/teen-arbejde. Artiklen henvender sig specifikt til denne målgruppe.

Missionærbørn – både en gave og en opgave for et menighedsfællesskab

Der er i disse år en stigende opmærksomhed på de styrker og kompetencer, TCK'ere grundet deres opvækst kan bringe til det danske samfund (Techow 2011; Pollock, Van Reken & Pollock 2017; Crossman 2016; Møllebro; 2020; Killguss 2008; Gilbert 2008). Dette kan i endnu højere

grad gælde kristne fællesskaber med en vision om den ydre mission, som børnene har et indgående og konkret kendskab til. Børnene kommer ofte til Danmark med disse (og ofte flere) kerneressourcer (Pollock, Van Reken & Pollock 2017):

- **Udvidet verdenssyn, øget forståelse og tolerance over for andre måder at leve på.** Det har en særlig værdi for kirkens udsyn og bl.a. modtagelse af tilflyttere og tilkomne i kirken.
- **Kendskab til andre kulturer.** Børnenes levede liv og livshistorie kan inspirere kirken med nærværende dagligdagsformidling.
- **Sproglige kompetencer.** Børnene mestrer ofte tidligt flere sprog. De unge bruges derfor ofte i kirkelige sammenhænge som tolke, oversættere m.m.
- **Tilpasningsevne og omstillingsparathed** er hos mange TCK'ere udviklet tidligt grundet mange skift i deres liv. Det er en gave til kirken i en foranderlig tid, hvor menigheden kan profitere af at lære om tilpasning af dem, der kender til og har lært at mestre de svære processer under omstillinger.
- **Internationale evner** til at begå sig og skabe relationer på tværs af kulturer er en stærk ressource i kirkens placering i en verden, der i stigende grad globaliseres.

Det er væsentligt for såvel de hjemvendte børn som det danske kirkeliv, at medarbejdere i den kirkelige gateway vedvarende ser disse kerneressourcer hos de hjemvendte børn og muliggør, at deres særlige ressourcer og kompetencer kan komme i

spil, i det omfang børnene selv er interesserede i det og magter det.

Omend missionærbørnene qua deres opvækst har mange styrker og ressourcer, kan de også opleve udfordringer ved tilbagevenden til Danmark (Techow 2011; Pollock, Van Reken & Pollock 2017; Crossman 2016; Møllebro; 2020; Killguss 2008; Gilbert 2008). I det næste er kort skitseret fem hovedudfordringer efterfulgt af konkrete anbefalinger, der bygger på resultater fra pilotprojektet.

1. Udfordringer med kulturtilpasning

Tilpasning til en anden kultur opleves ofte som forskellige følelses- og adfærdsmæssige reaktioner i cykliske forløb, som fx beskrevet i kulturchockkurven (Pollock, Van Reken & Pollock 2017). Et barn kan opleve sig misforstået, hvis det i en frustrationsfase med sorg, savn og vrede, mest bliver mødt med positive udsagn om, at barnet da må være glad for endelig at være kommet hjem til Danmark (Crossman 2016).

I samme tilpasningsfase kan missionærbørnene grundet deres opvækst i udlandet på nogle områder fremstå mere modne, mens de på andre områder mangler viden om den kultur, de nu befinder sig i, hvor de skal forholde sig til bl.a. ukendte sociale spilleregler (Pollock, Van Reken & Pollock 2017). Især i den første tid vil børnene ofte i deres forsøg på at forstå den kultur, de er landet i, men ikke føler sig som en del af, indtage og skifte mellem forskellige tilpasningsreaktioner, der er præget af enten overtilpasning eller

manglende tilpasning (Pollock, Van Reken & Pollock 2017).

Anbefalinger:

Forvent, at barnet og familien gennemgår en tilpasningsproces, som kan vare længe. Nogle børn reagerer med vrede eller tristhed, nogle ved at trække sig fra fællesskabet og kun fastholde tidligere venner og nogle ved at forsøge at blende ind i eller gøre sig usynlige. Samtidig er der også børn, der ikke oplever tilpasningen vanskelig, og som oplever det ukompliceret at falde til i fællesskabet.

Hvis det er tydeligt, at de hjemvendte børn misforstås af de øvrige børn, kan det være en hjælp at tale med gruppen om, hvad det vil sige at skifte kultur.

De hjemvendte børn har brug for konkret læring om mange ting i den danske kultur. De er ofte bedst hjulpet af andre, der har haft samme erfaring med tilbagevenden til Danmark, da det kan være vanskeligt for andre at gennemskue, hvad der vil virke nyt og uforståeligt.

2. Når kirken opleves som fremmed

Der er hos hjemvendte missionærfamilier ofte et særligt håb og forventning om at kunne finde ind i et kristent fællesskab og føle sig hjemme der. Det knytter sig dels til essensen af deres arbejde med kirkens mission, dels til behovet for oplevelse af sammenhæng i livet. At opleve sammenhæng i livet (det vil sige, at livet opleves meningsfuldt, begribeligt og håndterbart) er væsentligt i forhold til opbyggelse

af resiliens (Antonovsky 2000). Kirken kan hjælpe til, at børnenes resiliens styrkes ved at øge oplevelsen af sammenhæng før og efter hjemrejse til Danmark. Desværre ses det ofte, at missionærbørnene ikke oplever sammenhæng i deres liv ved indgangen til det danske kirkeliv. Hvis det er indforstået og uforståeligt, hvordan man mødes, hvad der foregår, og hvordan man omgås, når man mødes, og hvis trospraksis er forskelligt fra det, barnet tidligere har kendt til, kan trosfællesskabet opleves som fremmed. Det kan opleves som uhåndterbart, og børnene kan mangle konkrete mestringsstrategier til at indgå i et dansk kristent fællesskab. De er måske kendt af menigheden, der har bedt for dem og fulgt dem gennem årene, men det overses, at børnene ikke selv kender menigheden. Dette kan føre til et meningsstab for børnene eller en oplevelse af at være fremmed i den kristne familie, de gerne vil høre til i.

Anbefalinger:

Hold gerne et møde med forældre, barn og et par ledere fra klubben, inden barnet starter, og fortæl om de praktiske rammer, regler og forventninger i klubben (fx hvordan man får info om events, og hvordan kontakten i det daglige foregår). Det vil yderligere være en hjælp for barnet ved opstart løbende at få oversat sociale spilleregler.

Forsøg at være nysgerrig på, hvordan kirkekulturen/-traditionerne i Danmark adskiller sig fra det, barnet kender fra udlandet, og lad børnene fortælle om dette.

Fremhæv forskelligheder og kendskab til andre kulturer som en styrke.

Vær opmærksom på, at særligt »fri leg eller snak« kan være udfordrende, når man er ny i et fællesskab. Overvej derfor gerne, om der skal være lidt ekstra program, de første gange barnet er med, eller om barnet har brug for støtte til at danne nye mestringsstrategier, der passer til en dansk kontekst (hvordan tager man kontakt til nye venner, hvordan siger man fra etc.).

3. Behovet for at opleve sig genkendt

I tråd med ovenstående har det været et gennemgående tema for børnene i pilotprojektet, at de har oplevet sig alene og anderledes, og at de ofte har været i situationer, hvor de ikke har følt sig forstået. Børnene viste et stort behov for at opleve sig genkendt af jævnaldrende og for at blive spejlet (Due et al. 2021). Risikoen ved tab af genkendelighed, manglende spejling og forståelse kan være negativ påvirkning af identiteten, ændret selvoplevelse og en negativ oplevelse af at være grundlæggende anderledes (Killguss 2008; Pollock, Van Reken & Pollock 2017; Crossman 2016).

Anbefalinger:

Tag kontakt til barnet, inden afrejsen fra det land, de bor i. Send fx en videohilsen fra kirken, og bed om en video fra barnet, der beskriver livet i det land, han/hun bor i, for børnene i klubben. Udpeg gerne en medarbejder til at have et særligt blik for barnet i den første tid i Danmark.

Hvis muligt har det en stor effekt for barnet at blive mødt af et tidligere missionærbarn i den første tid i en form for mentorordning.

Vær opmærksom på, at der i fællesskabet bliver plads til, at alle er forskellige, og at det ofte kan lade sig gøre at genkende noget mere grundlæggende hos hinanden på trods af ydre forskellighed.

4. Med hjertet flere steder

Mange missionærbørn har en erfaring af, at hjem ikke nødvendigvis har én geografisk placering, men snarere er baseret på relationelle møder med andre, der deler samme trekulturelle livserfaringer tro eller livssyn (Pollock, Van Reken & Pollock 2017; Drønen et al. 2010). De kan opleve sig splittede i forhold til, hvor de hører til, hvor deres bedste venner er, og hvor hjertet har hjemme. Mange længes dybest set efter at komme tilbage og fortsætte det kirkeliv og de relationer, som de er rejst fra. De kan opleve det slidsomt at skulle knytte til igen med risiko for at miste venner endnu engang (Bushong 2013).

Anbefalinger:

For medarbejdere i kirkens gateway er det afgørende, at de forstår, at børnene kan kæmpe både med sorg og savn, ambivalens i forhold til skulle knytte til igen og samtidig have et stærkt ønske om at få nye venner.

Hjælp børn/unge i klubben med at huske at invitere det hjemvendte barn til sociale aktiviteter.

Tal i klubben om, hvordan man kan tage godt imod en ny, og at man som ny stadig kan savne gamle venner, når man skal starte op et nyt sted. Udpeg evt. en i klubben som skal være barnets »klubven«, og som vil tage særligt ansvar for, at barnet føler sig velkommen.

Prøv så vidt muligt at inddrage missionsperspektivet løbende i klubben. Inviter eventuelt forældre eller andre med missionserfaring ind for at fortælle om livet på missionsmarken eller i udlandet, så interessen for barnets oplevelser ikke forsvinder efter den første uge.

5. Plads til både sorgbearbejdelse og nyorientering

Gennemgående i pilotprojektets resultater var vigtigheden af at forstå og give plads for børnenes sorgproces i forhold til hyppige afskeder og mistede relationer (Due et al. 2021). Ofte underkendes børnenes skjulte sorgproces, hvilket forstærker oplevelsen af at være alene, misforstået og forkert (Gilbert 2008). Som forståelsesramme for både børn og voksne har To-procesmodellen (Stroebe & Schut 1999, Gilbert 2008) vist sig at være særdeles hensigtsmæssig. Sorgbearbejdning har to processer, som barnet har brug for støtte til at være i. Det ene spor er den følelsesmæssige bearbejdning og det tabsorienterede spor, hvor barnet gives plads til at sørge, være ked af det og mærke savn. Det andet nyorienteringsspor indeholder mestring og afledning, og en orientering mod etablering af relationer i det nye liv. Det særlige ved modellen er vægtlægningen på behovet for at være

i begge processer, og at der ofte sker en vekselvirkning frem og tilbage mellem de to spor (Stroebe & Schut 1999).

Anbefalinger:

Forvent ikke, at børnene efter kort tid er færdige med at savne eller sørge, og vær opmærksom på ikke at presse børnene til at se fremad, før de er klar til det.

Vær tilgængelig, tilstede og se børnene, når de i praksis viser reaktioner på de to processer, giv dem plads til at reagere, og lån dem ord til det, de går igennem.

Hvis det virker uforståeligt for de andre børn, hvad der sker, så hjælp med at 'oversætte' og forklare reaktionerne som naturlige og normale reaktioner, når man savner noget eller nogen, man holder rigtig meget af. Byg gerne bro til de sorg- og savn-processer de andre børn måtte kende til eller har været i.

Nyudviklede og tilgængelige ressourcer

Medarbejdere i den kirkelige gateway, der ved modtagelse af hjemvendte missionærbørn, kender til ovenstående mulige styrker, udfordringer og interventioner, kan give børnene en håndsækning i deres tilpasningsproces. Der er i kølvandet på pilotprojektet udviklet forskelligt gratis materiale, til brug i børneklubber, teenarbejde, skoler, lejre etc., der netop intervenserer over for de fem udfordringer og styrker børnenes kerneressourcer.

Der er blandt andet, i samarbejde med Danes Worldwide, udviklet et undervisningsmateriale til grundskoler, der består

af plan for 5 lektioner om kultur og identitet. Materialet vil også være anvendeligt til konfirmandundervisning og i teen- og børneklubber, og det er frit tilgængeligt på: <https://www.familieudvikling.dk/wp-content/uploads/2020/12/UNDERVISNINGSPLAN.pdf>

Der afholdes fortsat TCK-børnegrupper i København og Århus, hvor missionærbørn har mulighed for at deltage i et 10 sessioners forløb med andre TCK'ere, samtidig med at forældrene kan modtage undervisning om, hvordan de bedst kan støtte børnene i tilpasningsprocessen: <https://www.familieudvikling.dk/udstationerede-og-familie/boernegrupper-for-hjemvendte-boern/>

Derudover er der udviklet et peer-to-peer program, hvor et netop hjemvendt barn kan få en mentor i den første periode. En mentor er et barn, der selv er hjemvendt fra udlandet og har fået en kort oplæring i at være mentor. Mentorer og mentees støttes i processen af fagfolk på Center for Familieudvikling. Det er oplagt i kirker og menigheder, der har tradition for at sende missionærer ud at hjælpe med koordinering af et mentorship, når et missionærbarn vender hjem.

Endelig er der udviklet en handleplan til skoler med 10 anbefalinger til henholdsvis lærere, forældre og til børn, der vender hjem. Handleplanen er udsendt til alle kristne friskoler og til en større mængde danske folkeskoler. Den kan hentes her: <https://www.familieudvikling.dk/udstationerede-og-familie/handleplan-til-skoler/>.

Der er netop ved at blive udgivet en tilsvarende handleplan til kirker, me-

nigheder, børneklubber og teen-klubber. Handleplanen består blandt andet af de anbefalinger, der gives under de 5 hovedudfordringer. Den vil være tilgængelig på samme hjemmeside.

Sidst men ikke mindst anbefales til børn fra 6-13 år: »Go – min ultimative guidebog før, under og efter vores ophold i udlandet», en interaktiv bog udviklet i samarbejde med hjemvendte børn.

Opsummering

Hjemvendte missionærbørn er en ressource for det danske kirkeliv. Erfaringen er desværre, at re-entry ofte opleves som vanskeligt og særligt svært, hvis det kristne fællesskab ikke opleves som hjemme. Kirken har et ansvar og også mange muligheder for at imødekomme missionærbørns udfordringer med kulturtilpasning, fremmedgjorthed, manglende genkendelse, tilknytning flere steder og usynlig sorg/usynligt savn. Der er på baggrund af en netop gennemført 2-årig intervention for bl.a. hjemvendte missionærbørn udviklet en række anbefalinger og materialer, der kan hjælpe medarbejdere i en gateway til det danske kirkeliv med at give en håndsrækning til missionærbørnenes tilpasning og tilknytning til et dansk trosfællesskab.

Noter

- 1 Når der i denne artikel fokuseres på 'kirken', tænkes der bredt på kirker, frikirker, frimenigheder, missionsforeninger og trosfællesskaber.
- 2 Third Culture Kids er en internationalt anerkendt term for børn, der er opvokset i en anden kultur end deres forældres (Pollock, Van Reken & Pollock 2017). TCK består dermed også af en bredere gruppe end børn af

missionærer. Det har vist sig i forskningslitteraturen, at de samme forhold (styrker, udfordringer, tilpasningsproblematikker) gør sig gældende for børn, uanset hvilke sektorer deres forældre er udsendt af (Pollock, Van Reken & Pollock 2017). I denne artikel fokuseres der dog udelukkende på missionærbørnene og især på kirkens ansvar og muligheder for at støtte børnenes tilpasningsproces og opbyggelse af tilhørsforhold til en dansk kirke og trosfællesskab efter re-entry.

- 3 Gateway er en metafor hentet fra IT-verdenen, hvor en gateway er en port og et forbindelsesled mellem to systemer, hvor der overføres og oversættes information, så der skabes forbindelse mellem forskellige systemer.

Litteratur

- Antonovsky, Aaron. 2000. *Helbredets Mysterium*. 11. Oplag. København: Hans Reitzels Forlag.
- Due, Emilie Frijs; Cecilie Malmgaard Jensen og Maria Kofod Techow. 2021. »Jeg har lært, at jeg ikke er alene« – En undersøgelse af en gruppeinterventions indvirkning på trivsel hos missionærbørn og børn af andre tidligere udsendte«. *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke* 48 (2): under udgivelse.
- Drønen, Thomas & Marianne Skjortnes (red). 2010. *Med hjertet på flere steder. Om barn, misjon og flerkulturell oppvekst*. Trondheim, Tapir akademisk forlag.
- Bushong, Lois. 2013. *Belonging everywhere and nowhere - Insights into counseling the globally mobile*. Indianapolis, Indiana, USA: Mango tree Intercultural services.
- Crossman, Tanya. 2016. *Misunderstood. The impact of growing up overseas in the 21st century*. United Kingdom. Summertime Publishing.

- Gilbert, Kathleen. 2008. *Loss and Grief between and Among Cultures: The Experience of Third Culture Kids*. Illness, crisis and Loss. Sage Journals
- Killguss, Beata Mariam. 2008. »Identity and the Need to Belong: Understanding Identity Formation and Place in the Lives of Global Nomads«. *Journal of illness, crisis and loss*. 16 (2).
- Lazarus, Richard. S., & Susan Folkman. 1984. *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer PubCo.
- Møllebro, Stine. 2020. *Kom godt hjem. En håndbog for udstationerede og deres familier*. Gråsten. Historia.
- Pollock, David; Ruth Van Reeken & Michael Pollock. 2017. *Third Culture Kids. Growing Up Among Worlds*. 3rd. Edition. Boston: Nicholas Brealey Publishing.
- Stroebe, Margaret & Henk Schut. 1999: »The dual process model of coping with bereavement: rationale and description.« *Death Studies* 23: 197-224.
- Techow, Maria. 2016. *TCK-guidelines*. Udarbejdet i Forum for Udsendte og Familier under Dansk Missionråd efter oversættelse af *Guidelines for Developing Policies and Procedures for Families and Children Serving Overseas*. Global Connections, UK. 2008
- Techow, Maria. 2011. *Børns opvækst og trivsel ved Den Danske Skole i Tanzania. Den Danske Skole i Tanzania i perioden 1987-2009*. Dokumentationsrapport afleveret til Luthersk Mission International, 2011.

Forfatter

Maria Kofod Techow
Center for Familieudvikling, Kompetenceenhed for Udstationerede
Østergade 5,1.
1100 København K
mkt@familieudvikling.dk